היכרות
עם כלכלת
הכיבוש

מי מרוויח מהכיבוש

הוא מרכז מחקר שמטרתו לחשוף את המעורבות המסחרית של חברות ישראליות ובינלאומיות בשליטה המתמשכת של ישראל בשטחים הכבושים בגדה המערבית, בעזה, במזרח ירושלים וברמת הגולן. בשלב זה, המרכז חוקר את המעורבות הישירה של גופים מסחריים בכיבוש על פי שלושה חתכי מעורבות עיקריים: תעשיית ההתנחלויות, ניצול כלכלי ושליטה באוכלוסיה. המרכז מפעיל אתר אשר כולל מאגר נתונים נרחב על חברות בינלאומיות וישראליות, הפעילות במנגנון הכיבוש. חלק נוסף מפעילות המרכז היא הפקת דוחות עומק ודוחות המוקדשים למעורבות של חברות ספציפיות בכיבוש. כמו כן, מי מרוויח מהווה גם מרכז מידע, הנותן מענה לפניות מטעם יחידים וקבוצות מישראל ומרחבי העולם, הקוראות לאחריות תאגידית, הגנה על זכויות עובדים ואקטיביזם כלכלי, במטרה לסיים את הכיבוש הישראלי.

WHO PROFITS The Israeli Occupation Industry

קואליציית נשים לשלום

היא ארגון פמיניסטי הפועל לסיום הכיבוש הישראלי בפלסטין, לשחרורו של העם הפלסטיני מכיבוש ודיכוי, למען יצירת חברה שוויונית וצודקת ולהבטחת חיים בכבוד לכל תושבות ותושבי ישראל-פלסטין.בקואליציה שותפות נשים ממגוון רחב של מגזרים וזהויות, פלסטיניות ויהודיות החיות בתוך גבולות ישראל ומחויבות למאבק בכל סוגי הגזענות, הדיכוי והאפליה. קואליציית נשים לשלום יוזמת קמפיינים פוליטיים ברמה מקומית ובינלאומית, תוך מחויבות לפיתוח והטמעה של שיח וערכים פמיניסטיים. לאחר למעלה משש שנים בהם פעל בקואליציה פרויקט המחקר מי מרוויח מהכיבוש אשר הפך למכון מחקר עצמאי, קואליציית נשים לשלום פועלת על מנת לקדם את השיח והמודעות בנושא כלכלת הכיבוש והמעורבות של חברות ישראליות ובינלאומיות המרוויחות מהכיבוש, זאת תוך הנגשת ידע בעברית וערבית וקיום פעילות ציבורית בנושא.

التحالف
הקואליציה
COALITION OF WOMEN FOR PEACE

www.whoprofits.org
www.coalitionofwomen.org
cwp@coalitionofwomen.org

הקדמה

למה חשוב להיאבק בפן הכלכלי של הכיבוש?

הריסת בתים בשייח ג׳ראח ובאל עראקיב, חומת ההפרדה והמחסומים, ההתנחלויות, הגבלת חופש תנועה לפלסטינים, האסירים הפוליטיים, ייהוד יפו, לוד ועכו, המצור על עזה - שלל מופעיו של הכיבוש ושל המשטר הפוליטי בישראל/פלסטין מניבים סבל וייסורים רבים ליושבי הארץ הזו, אולם במקביל הם גם עסק רווחי ומשתלם ביותר.

הפן הכלכלי של פעולות הדיכוי בללו לא תמיד ניכר לעין. המדינה וזרועותיה או הימין הפוליטי המתנחלי נתפסים בשיח הציבורי ככוחות המניעים את הכיבוש באופן בלעדי, אולם אינטרסים כלכ־ליים ומסחריים מהווים חלק בסיסי מהיגיון הכיבוש ועל כן המאבק נגדו מחייב התייחסות גם אליהם.

השליטה הישראלית על הגדה המערבית ועל רצועת עזה השתנתה לאורך השנים, אבל מרא־שיתה ועד היום היא נותרה מערכת של שליטה כלכלית-צבאית. ניצול כלכלי ודיכוי היו חלק מארסנל הכלים שנועדו לשלוט באוכלוסייה הפלסטינית, כאשר תנאי השליטה האלו הוכתבו על ידי האליטה הכלכלית בישראל. הפוטנציאל התחרותי של הכלכלה הפלסטינית חוסל, תנו־עת עובדים וסחורות פלסטיניות נוהלה בהתאם לצרכי השוק הישראלי ולקוחות פלסטינים הפכו לשוק שבוי למוצרים ישראלים. יצרנים, מעסי־קים וסוחרים ישראלים השתמשו במערכת הכל־כלית-צבאית הזו על מנת להבטיח את רווחיהם. עם ההתפתחות של טכניקות וטכנולוגיות הש־ליטה, החלו חברות ישראליות למכור את הידע שפותח בתנאי המעבדה של הכיבוש לכוחות בי־טחון ברחבי העולם.

כל עוד תאגידים ישראלים ובינלאומיים יפיקו רווחים מהכיבוש, האינטרס שלהם לשמר ולהע־עמיק אותו יגדל. אולם, המעורבות התאגידית בכיבוש פותחת בפני החברה האזרחית גם אפיקי השפעה חדשים. ערכת מידע זו היא חלק ממאמץ מרוכז של קואליציית נשים לשלום ומי מרוויח ללמוד ולחשוף את האינטרסים המסוכנים האלו. הצעד הבא יהיה להסיט את המבט של כלל האר־גונים והפעילים למען סיום הכיבוש למימד המ־סחרי הטבוע בפעולות הדיכוי נגדן אנו נאבקות, ולדרוש אחריות תאגידית.

טבעת החנק של פרוטוקול פאריס

על הסכם זמני שכבר 17 שנה משתק את הכלכלה הפלסטינית

ב-29 באפריל 1994 נחתם "פרוטוקול פאריס" בידי בייגה שוחט ואבו עלא. הפרוטוקול הוא הנספח הכלכלי להסכמי אוסלו והנו המסמך המארגן את היחסים הכלכליים בין ישראל לבין המדינה הפלסטינית העתידית. בדומה להסכמי אוסלו עצמם, מה שאמור היה להיות הסכם זמני הפך במרוצת 17 השנים שחלפו לקבוע ומהווה את עמוד השדרה של כלכלת הכיבוש בתצורתה הנוכחית.

מודל היחסים שנקבע בפרוטוקול מכניס את המשק הישראלי והפלסטיני תחת אותה מעטפת מכס ואותו מטבע - השקל הישראלי. המשמעות המעשית של בחירת מודל זה הייתה שימור האינטגרציה והתלות הכלכלית של המשק הפלסטיני בזה הישראלי. ישראל והרשות הסכימו בפרוטוקול על קיום גבול חיצוני משותף בתקופת הביניים, ביחס לסחורות שמקורן במדינות אחרות. ישראל תגבה את מסי הייבוא שיוטלו על אותן סחורות, ולאחר מכן תעביר לרשות הפלסטינית את הכספים ממיסוי סחורות שהיו מיועדות לשטחים. על פי הפרוטוקול, ישראל רשאית לקבוע ולשנות באופן חד-צדדי את שיעור המסים שיוטלו על הסחורות המיובאות.

סוג יחסים זה - להבדיל מהפרדה כלכלית או הקמת אזור סחר חופשי - היה מועדף על ישראל, שרצתה להימנע מקביעת גבול כלכלי בינה לבין הרשות הפלסטינית, דבר שהיה מעניק לאחרונה סממן מובהק של ריבונות והיה יוצר תקדים מחייב לקראת הסדר הקבע. לרשות הפלסטינית לא היתה ברירה אלא לקבל את המודל עליו הוסכם בסופו של דבר בפרוטוקול, שכן ישראל התנתה את המשך כניסתם של פלסטינים לשוק העבודה הישראלי בקבלתו. זאת, בשעה שהרשות לא יכלה לספק מקומות תעסוקה חלופיים בתחומה לאותם עשרות-אלפי עובדים.

הרציונל הניאו-ליברלי העומד מאחורי הפרוטוקול גורס כי אין צורך במשק פלסטיני עצמאי, שיוכל להציב מכסי מגן ולהגן על השוק המקומי; תחת זאת יש להציב את שני המשקים כיחידה כלכלית אחת, שבה לזכות המשק הפלסטיני יעמוד היתרון השמור, לכאורה, למשק קטן. אולם הרעיון הזה מתעלם מיחסי הכוח במרחב ומכך שמעולם לא הייתה כאן מסגרת המבוססת על "הדדיות, שוויון הוגנות וכבוד לאינטרסים של שני הצדדים", כמאמר הפרוטוקול.

בעוד שבמשך השנים התנועה מהצד הפלסטיני לישראלי נתקלה בקירות, חסמים חוקיים

וביורוקרטיים שהוצדקו כשיקולי ביטחון ובקרת איכות ובמקרים רבים גם בכוח צבאי, התנועה הישראלית והבינלאומית של שירותים וסחורות אל תוך הגדה לא נפסקה לרגע. חברות ישראליות ממשיכות לחצות את המחסומים ללא כל בידוק וללא כל מיסוי ומציפות את השוק הפלסטיני שאינו מסוגל לפתח ייצור מקומי.

לא תיתכן השקעה חיובית בפלסטין ללא ביטול הסכם פאריס

מי מרוויח מהסכם פאריס ולמה יש לפעול לביטולו?

- פעמים רבות ישראל השתמשה בכספי המ־סים על הסחורות שהיא גובה עבור הרשות הפלסטינית כבני ערובה במטרה להפעיל לחץ על הרשות, ועיכבה את מסירתם - דבר שכמעט מוטט את המערכת השלטונית בגדה.

- לא רק הממשלה הישראלית מרוויחה מהמ־צב, אלא גם חברות ניהול מטענים, חברות הובלה, וכמובן חברות ביטחון ישראליות המטפלות בלעדית בסחורות עבור הפלס־טינים; אין לשוק הפלסטיני אפשרות לייבא מוצרים זולים יותר ממדינות שלא עומדות בתקינה הישראלית, ויצרנים וסוחרים פל־סטינים גם לא יכולים למכור את התוצרת שלהם במדינות עמן לישראל אין יחסים דיפלומטיים; אין ליצרן הפלסטיני אפשרות למכור את הסחורה שלו בעזה, במזרח ירוש־לים שנחסמה לייצוא מהגדה יחד עם בניית החומה, או בישראל.

- השוק הפלסטיני הוא שוק שבוי לסחורה ישראלית ובינלאומית שזורמת באין מפריע לתוך הגדה ולתוך עזה. התלות של הכלכ־לה הפלסטינית בישראלית עלתה בשיעור של למעלה מ-50% בשנים 2000-2008, והייבוא מישראל צמח להיקף של 80% מכלל הייבוא. הצרכן הפלסטיני משלם יותר בשוק נעדר תחרות והתעשייה הפלסטינית נשארת במצב של תת-פיתוח בו היא אינה מהווה איום ליצרנים הישראלים.

- הבנקים הפלסטינים תלויים בבנקים יש־ראלים לקבלת שירותי סליקה ושירותים פיננסיים נוספים, המותנים בהפקדת ער־בויות גבוהות במיוחד בסך כולל של יותר ממיליארד שקל ובעמלות גבוהות. המדיניות המוניטארית של בנק ישראל נכפת על הגדה באופן לא דמוקרטי, כולל מהלכים כמו הורדת האינפלציה, רכישה של מטבע זר וכלכלה מכוונת ייצוא. הבנקים הישראלים מסרבים לעבוד עם בנקים פלסטינים חדשים וכך הם תלויים בשירותי התיווך של בנקים פלסטינים ותיקים יותר.

בולעים את הגלולה המרה

על שוק התרופות בשטחים הכבושים, והסיבה שפלסטינים נאלצים לקנות תרופות במחירים של קופנהאגן

מעטפת המכס המשותפת עם ישראל שנכפתה על הפלסטינים ב"פרוטוקול פאריס" ב-94', יצרה וממשיכה להנציח כלכלה בלתי עצמאית התלויה בשוק הישראלי. כיצד הדבר מתבטא? למשל, בעובדה שכל הייבוא והייצוא של הפלסטינים מתבצע דרך נמלי הים והתעופה הישראלים, או דרך מעברי הגבול המחברים את הרשות הפלסטינית עם מצרים וירדן ונשלטים אף הם על-ידי ישראל; ובכך שישראל כופה על השוק הפלסטיני רגולציה ותקינה ישראלית ומונעת בכך אפשרות לייבוא מוצרים זולים יותר. הדבר בולט מאד בכל הנוגע לשוק התרופות.

משרד הבריאות הישראלי התעקש שתרופות הנכנסות לגדה ולעזה יהיו כאלה העומדות בתקן האירופי או האמריקאי, המהווים את הסטנדרט מבחינת המשרד, כך שהיבואנים הפלסטינים אינם יכולים לייבא תרופות ממדינות דרום-מזרח אסיה וברה"מ לשעבר. כמו כן, יצרנים פלסטינים לא יכולים למכור תרופות במדינות ערב, כי אלה אינן מוכנות לשלוח נציגות לבדיקת המפעלים. ליצרן הפלסטיני גם אין כל אפשרות למכור את הסחורה שלו בעזה, במזרח ירושלים שנחסמה לייצוא מהגדה יחד עם בניית החומה, או בישראל. למרות שחלק מהמפעלים הפלסטינים עומדים בתקנים האירופיים, משרד הבריאות הישראלי אינו מאשר אותם בטענה שאינו יכול לערוב לביטחונם של אנשי הצוות המאשרים את המפעלים. כך למשל, נמנעת סחורה פלסטינית מכל בתי החולים במזרח ירושלים, שמשרתים את אוכלוסיית העיר וחלק ניכר מאוכלוסיית הגדה.

התוצאה המרכזית של כינוס ישראל והרשות הפלסטינית תחת אותה מעטפת מכס, היא פגיעה

לא רק שהחולה הפלסטיני קונה קונה תרופות יקרות מאד ביחס להכנסתו, התוויות והוראות השימוש כתובות בעברית בלבד

ישירה בחולה הפלסטיני, שבאופן אבסורדי קונה תרופות יקרות מאד ביחס להכנסתו ולא זוכה למחירון המוזל שתאגידי תרופות בינלאומיים מעניקים למדינות עולם שלישי. במקרה של עזה, הדבר מוביל גם לרשלנות סביבתית פושעת: מכיוון שניתן להכניס תרופות אך לא להוציאן מהרצועה, כל הטיפול בפסולת רפואית כגון תרופות שפג תוקפן נמצא בידיים פלסטיניות, החסרות את האמצעים הנדרשים לכך כגון אתרי הטמנת פסולת מיוחדים וכיו"ב.

מי שנהנים על חשבון בריאותה של האוכלוסייה הפלסטינית הן חברות ישראליות ובינלאומיות. מהחברות הגדולות כמו "טבע" ועד חברות קטנות יותר - כולן נהנות מגישה נוחה לשוק הפלסטיני, ללא צורך במיסוי, מעברי גבול, או התאמה כלשהי לשוק שמעבר לחומה. התוצאה המיידית ניכרת: תוויות בעברית בלבד לאוכלוסייה דוברת ערבית - עניין מסוכן לכל הדעות כאשר מדובר בתרופות! גם החברות הבינלאומית הגדולות כמו "פרייזר" ו"באייר" ניצבות למעשה בפני שוק ללא תחרות מטעמן של חברות זולות יותר, כתוצאה מכפיית משרד הבריאות על האוכלוסייה הפלסטינית רק תרופות הרשומות בישראל.

> צוות "מי מרוויח" הוציא דו"ח על נושא שוק התרופות בשטחים הכבושים. הדו"ח הוצג בפני אונסק"ו ובפני איגוד הרופאים והרוקחים הפלסטיני.
>
> כמו כן, קואליציית נשים לשלום הובילה עבודת לובי וקמפיין באיחוד האירופי לקראת ההצבעה על הסכם ופרוטוקול הסחר עם התעשיה הפרמקולוגית הישראלית.

בוץ ליהודים בלבד

על הרווחים העצומים שעושה תאגיד הקוסמטיקה "אהבה" תוך שימוש במשאבי טבע פלסטיניים

"מעבדות ים המלח - אהבה" הוא תאגיד קוסמטיקה פרטי משגשג ומוכר מאד, המזוהה עם ישראל ברחבי העולם: 40% ממוצרי החברה, המבוססים על מינרלים מים המלח, מיוצאים ללמעלה מ-25 מדינות, והיא בעלת ארבע חנויות דגל בבירות שונות באירופה. מה שפחות ידוע לקונים ולקונות הוא שאת הבוץ, "הפנים" של החברה וסמל של איכות חיים, כורה אהבה משנת 2004 בקרקע פלסטינית כבושה.

בנוסף לבוץ שמקורו בניצול משאבי טבע פלסטיניים, גם המפעל של אהבה, "המשקיף על הנופים הציוריים של חופי ים המלח" כפי שנכתב באתר החברה, ממוקם בהתנחלות מצפה שלם - אחת מ-37 ההתנחלויות בעמק הירדן שהוקמו מאז '67. בסמוך לו ניצב מרכז מבקרים שוקק. כמו כן, נתח נכבד ממניות החברה נמצא בידיהן של שתי התנחלויות, מצפה שלם וקיבוץ קליה, שגם מציעות לתושביהן הזדמנויות עבודה בתנאים מצוינים במפעל - דבר המושך לאזור מתנחלים חדשים.

סעיף 47 לתקנות האג ולאמנת ז'נבה אוסר מפורשות על ניצול משאבי טבע בשטח כבוש לטובת האוכלוסייה והממשלה הכובשת. המינהל האזרחי הודה כי אהבה הינה החברה היחידה שמחזיקה ברישיון לכריית בוץ מחופיו הכבושים של ים המלח למטרות מסחריות, ואילו הנהלת החברה, מצדה, ממשיכה להכחיש כי הבוץ במוצריה נכרה בשטח פלסטיני.

אולם כל המידע הזה עובר מעל לראשם של הצרכנים והצרכניות: כל מוצרי חברת אהבה משווקים בארץ וברחבי העולם תחת התווית התמימה "מיוצר בישראל".

מה קורה ל"אהבה" בעולם?

תיוג המוצרים: בבריטניה ובהולנד כבר נחקר התיוג המטעה של מוצרי אהבה ככאלה ה"מיוצרים בישראל", ובדנמרק ובדרום אפריקה הועלו בזמן האחרון הצעות לתייג באופן שאינו משתמע לשני פנים את מוצרי התנחלויות, על מנת שהצרכניות/ים הפוטנציאליים/ות יוכלו לקבל החלטה צרכנית מודעת.

פעולות ישירות: בשנים האחרונות מנהל ארגון הנשים "Code Pink" מאבק להחרמת מוצרי חברת אהבה ברחבי העולם. במסגרת הקמפיין הגלובלי "Stolen Beauty" ("יופי גנוב"), מתבצעות בין היתר פעולות ישירות בחנויות שמשווקות את מוצרי החברה, הגוררות תגובות רבות והתעניינות תקשורתית. כך, למשל, ב-2011 נאלצה אהבה לסגור את חנות הדגל שלה בקובנט גארדן שבמרכז לונדון, בעקבות הפגנות אינטנסיביות ולחץ של פעילות. כמו כן, Code Pink הוביל להפסקת העסקתה של השחקנית קריסטין דיוויס ("סקס והעיר הגדולה") כדוברת הארגון ההומניטרי אוקספם, משום ששימשה במקביל כפרזנטורית בקמפיין של אהבה.

משיכת השקעות: בשנת 2012, בעקבות פעילות של "מי מרוויח מהכיבוש", הכריזה אביגיל דיסני (קרובת משפחתו של וולט דיסני), כי היא מוותרת על הרווחים ממפעל אהבה שבו השקיעה: "איני יכולה להרוויח במצפון שקט ממה שהוא טכנית 'שוד' או 'ביזה' של משאבי טבע כבושים", אמרה, והודיעה כי תתרום את הכסף לארגונים שפועלים "לסיום הניצול".

מי ישמור על השומרים?

האבטחה של ”G4S ישראל - השמירה”
כמתקפה כוללת על זכויות האדם בישראל

בשנים האחרונות חל שינוי עמוק באופן שבו שולטת ישראל, הלכה למעשה, בשטחים הכבו־שים, עם נוכחותן ההולכת וגוברת של חברות אבטחה פרטיות במחסומים ובמתקנים צבאיים - לרבות בתי כלא בהם כלואים אסירים פל־סטינים פוליטיים. זוהי אולי ההמחשה הברורה ביותר לכך שהכיבוש הישראלי מתוחזק, במובן הבסיסי ביותר, לא רק על ידי כוחות הביטחון של המדינה, כי אם גם על ידי תאגידים וחברות מסחריות שעושים רווחים נאים בעקבות תהלי־כי ההפרטה של המשק.

אחד הסקטורים המשגשגים בכלכלה הישראלית בשנים האחרונות הוא תעשיית האבטחה. ההש־פעה הפוליטית הרבה שלה, בין השאר הודות ליוצאי צבא מדרגים גבוהים שנכנסים למגזר הפרטי, מובילה להפרטה ולמעורבות מוגברת של חברות אבטחה פרטיות בתחומים שבעבר היו תחת שליטתו הבלעדית של צה"ל. כאן נכנס לתמונה התאגיד G4S (Group4Securicor).

בשנת 2002 נקנתה "השמירה", חברת האבטחה הגדולה בישראל שנוסדה בישראל ב-1937, על ידי G4S - תאגיד האבטחה הבריטי-דני הגדול בעולם ששוויו למעלה מביליארד דולר. השלט של החברה, "מקום זה מוגן על ידי G4S", הוא אחד הנפוצים כיום במרחב הציבורי הן בתוך ישראל והן בהתנחלויות, ונוכחותה מורגשת היטב הן בחברות ובעסקים אזרחיים והן במו־סדות ממשלתיים וביטחוניים. אך ההגנה של G4S היא בעצם מתקפה כוללת על זכויות האדם בישראל.

בין היתר, החברה מספקת שירותי אבטחה מסו־גים שונים לבתי כלא בתוך ישראל כגון קצי־עות, מגידו, דמון ורימונים - בהם כלואים אלפי אסירים פוליטיים פלסטינים, חלקם צעירים ביטחוניים שטרם זכו למשפט, חלקם קטינים. G4S אחראית להתקנת מערכת הגנה היקפית על החומה שסביב כלא עופר שממוקם בגדה הכבושה ומאכלס כ-1,500 אסירים פוליטיים, וכן על חדר הבקרה הראשי של המתקן הכו־לל גם בית משפט צבאי. החברה, מצדה, לא רק שלא מכחישה את מעורבותה בבתי הכלא הללו - היא אף מצהירה על כך רשמית.

G4S מספקת שירותי אבטחה לבתי כלא כגון קציעות, מגידו, דמון ורימונים, בהם כלואים אלפי אסירים פוליטיים פלסטינים - חלקם עצירים ביטחוניים שטרם זכו למשפט, חלקם קטינים

G4S מספקת שירותים גם למתקנים כגון אבו כביר, כלא קישון ומגרש הרוסים, שעל פי עדויות של ארגוני זכויות אדם מתקיימים בהם עינויים קשים כמניעת שינה, קשירה בתנו־חות כואבות, מניעת טיפול רפואי, הכאה וט־רור פסיכולוגי. גם עשרות-אלפי הפלסטינים שחוצים את המחסומים מדי יום עוברים תחת ידה הארוכה של G4S: החברה מספקת סורקי מטען וגוף, הנמצאים בשימוש בין היתר במ־חסום קלנדיה, בית לחם, ארתאח וארז. כמו כן, החברה מספקת מערכות אבטחה לבסיס השריון בנחשונים ולמשטרת ישראל, בין השאר למטה

המשטרה באזור השנוי במחלוקת בינלאומית E1, ומציעה את שירותיה - לרבות ציוד אבטחה ומאבטחים - לעסקים בההתנחלויות כמודיעין עלית, מעלה אדומים, הר אדר ושכונות יהודיות במזרח ירושלים. בבעלות החברה נמצא גם המוקד הוותיק "אמינות" - אחת מחברות האב־טחה הוותיקות בישראל - האחראי על האבטחה באזור התעשייה ברקן שנמצא בשטחי השומרון.

בקוד האתי של החברה נכתב: "...הפילוסופיה העסקית של G4S פותחה סביב גרעין של מע־רכת ערכים המהווים את היסודות להתפתחות הארגון ולהצלחתו. אחד מהערכים הללו הוא יושר, שמשמעו: מעשינו יתבססו על עשיית הדבר הנכון". אולם אנשי הביטחון המועסקים בידי החברות האלה, שהחברה מתפארת בהיותם "בוגרי יחידות העלית של צה"ל", הם למעשה עדים או משתתפים אקטיביים בהפרה מתמש־כת של זכויות אדם, בצל תהליכי ההפרטה ותוך התחמקות מאחריות ממשלתית.

מה קורה ל-G4S בעולם?

מחאה בינלאומית: במהלך 2013 החלה מחאה בינלאומית נגד G4S. פעילים בינלאומיים בשיתוף חבר פרלמנט דני יזמו פעולת מחאה בעת הכינוס השנתי של החברה בלונדון. נגד החברה, שפעילה במלמעלה מ-125 מדינות בעולם, הועלו האשמות קשות - הן על מעורבותה הישירה בכיבוש הישראלי בשטחים והן בעקבות מותו של ג'ימי מובנגה, פליט מאנגולה שבעת גירושו מאנגליה מת בעודו אזוק למאבטחים של G4S. בעקבות הקמפיין המתמשך, גופים שונים בהולנד ובנורווגיה הפסיקו להשתמש בשירותיה.

ביטול חוזים: הפרלמנט האירופי, שהשתמש בשירותי החברה מ-2008, לא חידש עימה את החוזה ב-2012 בעקבות מכתבים ולחץ שהופעל על ידי ארגונים שונים. בישראל, ישנם מספר ארגוני שמאל ואתרי תרבות שמשתמשים בשירותי החברה האופן קבוע, ככל הנראה ללא מודעות למעורבותה העמוקה בתחזוקת הכיבוש. שליחת מכתבים לבתי עסק, רשויות מקומיות וארגונים והעלאת מודעות לחלקה של החברה בהפרה יומיומית של זכויות אדם בישראל, יכולה להיות אפקטיבית ביותר.

לא משאירים אבן על אבן

על מעורבותן של חברות בינלאומיות בהריסה שיטתית של בתים פלסטיניים

אלפי בתים פלסטינים מדי שנה תחת איום של צווי הריסה. אחת הדרכים לשלוט על גידול האוכלוסייה הפלסטינית בתוך ישראל, בגדה ובמזרח ירושלים, היא הטלת הגבלות על התכנון והבנייה: הרשויות הישראליות מגדירות יחידות דיור כ"לא חוקיות" במקומות שבהם אין כמעט כל אפשרות לקבל היתרי בנייה או שהנם נטולי תוכנית מתאר עדכנית, וכן משתמשות בהריסה כפרקטיקה של ענישה.

לפניכם כמה מן החברות הבינלאומיות המעורבות בתהליך:

ולוו - שוודיה

בולדוזרים ומשאיות המיוצרים על ידי חברות-בת של קבוצת וולוו, "וולוו ציוד בינוי ו-וולוו משאיות", שימשו להריסות בתים בשכונות הפלסטיניות במזרח ירושלים ובשכונות הפלסטיניות בלוד בשטח ישראל. כלים כבדים מתוצרת החברה שימשו גם בבניית מחסומים צבאיים והתנחלויות ישראליות בגדה המערבית. הנציגה הבלעדית של קבוצת וולוו היא "מאיר חברה למכוניות ומשאיות", אשר מפעילה שני מוסכים מורשים של וולוו בגדה המערבית: מוסכי מאיר דוידוב באזור התעשייה של מישור אדומים ומוסך דיזל עטרות ירושלים באזור התעשייה עטרות.

ג'י. סי. בי (JCB) - בריטניה

ג'י. סי. בי היא יצרנית גדולה של ציוד בינוי, המשמש בתעשיות החקלאות, הביטחון והבינוי. הבולדוזרים של ג'י. סי. בי שימשו את ישראל להריסות בתים פלסטיניים בדרום הר חברון, בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. משאיות של החברה משמשות לבניית התנחלויות ומחסומים צבאיים, כדוגמת ההתנחלויות אלפי מנשה וצופין ומחסום קלנדיה. דחפורי החברה משמשים בבניית קו הרכבת A1 מתל אביב לירושלים, העובר בחלקו באדמה פלסטינית.

יונדאי - דרום קוריאה

"יונדאי תעשיות כבדות" היא החברה הגדולה בעולם לבניית ספינות, ואחת מחמש היצרניות הגדולות בשאר התעשיות הכבדות. המחלקה לציוד בינוי של החברה מייצרת דחפורים, מעמיסים שונים, מיני-מעמיסים ומלגזות המופצים בישראל דרך קבוצת מכשירי תנועה - יבואנית ישראלית גדולה של כלי רכב ומכשירים. בולדוזרים מתוצרת יונדאי שימשו בהריסות בתים בשכונות הפלסטיניות ענאתה, עיסאוויה וא-טור במזרח ירושלים.

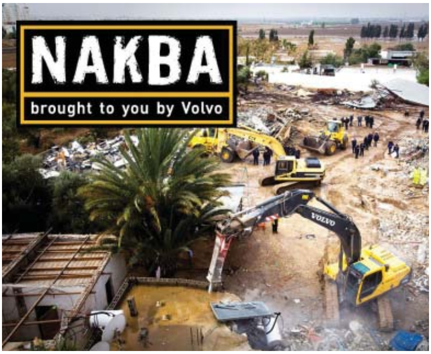

קטרפילר - ארה"ב

כלים כבדים של קטרפילר, יצרנית וספקית בולדוזרים וציוד הנדסה אזרחי, משמשים בהריסות בתים פלסטיניים, בבניית חומת ההפרדה ובהתנחלויות על קרקע פלסטינית. הכלים משמשים גם בפלישות צבאיות ולעתים אף ככלי נשק. נציגת החברה היחידה בישראל, ITE מחברת זוקו, אחראית להשבחת הכלים, כמו גם לתפעול ולביצוע שוטף, גם בזמן מבצעים צבאיים. בין היתר, הבולדוזרים של קטרפילר לקחו חלק בהריסת אל-עראקיב, אחד מ-45 כפרים בדואים לא-מוכרים בנגב, שנהרס עשרות פעמים מאז 27 ביולי 2010.

פנייה להנהלת החברות - מכתב לדוגמה:

To _____ company management,

I am approaching you due to the involvement of ____ company in the Israeli occupation, and in house demolitions.

I am addressing you, as an activist/organization partaking in the struggle to bring the Israeli occupation to an end. I would like to give you some information on the matter, and also, to express my concern regarding your involvement in the ongoing expulsion of Palestinian residents from their homes and lands – A process which had begun in the 1948 Nakba, and has been continually going on in the day to day policies of occupation and land theft.

The involvement of hundreds of big companies and corporations in the occupation, profiting from its sustenance, is directly responsible to its ongoing maintenance and persistence.

For further information regarding the involvement of companies in the Israeli occupation, and the various forms in which the occupation regime is increasingly feeding on economic and business interests, please visit Who Profits websitewww.whoprofits.org

חוצים את הקווים

על האדמה של מי עובר מסלול הרכבת המהירה A1 מתל אביב לירושלים?

קו הרכבת המהיר החדש בין תל אביב לירושלים, המכונה גם A1, אמור להביא את הנוסעים מעיר לעיר תוך 28 דקות בלבד. זהו אחד מהפרויקטים התשתיתיים הגדולים ביותר שממשלת ישראל יזמה בעשור האחרון, באורך כולל של כ-57 קי־לומטר ובעלות מוערכת של מיליארדי שקלים. נשמע טוב - אז מה הבעיה?

המקטע האחרון במסלול, שבנייתו אמורה להס־תיים ב-2016, חוצה את הקו הירוק אל תוך שטחי הגדה בשני מקומות שאורכם הכולל כ-6 קילומטרים. ההשלכות על הקהילות הפלסטיניות בשטחים אלו, השייכים לכפרים בית איכסא, בית סוריק ויאלו, הרסניות ביותר. ראשית כל, חלק מן המסלול עובר באדמות פלסטיניות פרטיות, שב־עליהן קיבלו צווי תפיסה. כל העתירות שהוגשו בנושא למינהל האזרחי - נדחו. שנית, החוק הבי־נלאומי אוסר על הכובש להשתמש בשטח הכבוש לתועלת תושביו שלו בלבד; בניית מסילת רכבת קבועה על שטח פלסטיני כאשר לתושבים פל־סטינים אין נגישות אליה, הינה הפרה בוטה של החוק. סוגייה נוספת, היא הרווחים העתידיים שיופקו מן הקרקע כתוצאה מכריית המנהרות - פסולת בנייה שהקבלנים עתידים למכור. מעל כל אלו ניצב ענן בלתי נמנע של זיהום אוויר שיש־פיע על התושבים שמתגוררים בסמוך למסילה.

תושבי בית סוריק פנו לפני מספר שנים לקהילה הבינלאומית: "אנחנו, אנשי בית סוריק", כתבו, "לא רוצים שמסילת הרכבת תיבנה על האדמה שלנו. אנחנו רואים חשיבות מכרעת בתמיכה של אנשים מהעולם בזכותנו להחליט על השימוש שייעשה באדמתנו ולתמוך בשינוי התוואי".

אין סיבה הכרחית לפלוש לשטחים פלסטיניים: מתווה המסילה הישנה בין תל אביב לירושלים עובר אך ורק בגבולות הקו הירוק. ואכן, בתכנון הראשוני, מתווה המסילה עבר בסמוך לבתים של תושבי מבשרת היהודית, הסמוכה לבית סוריק ובית איכסא. התושבים הגישו התנגדויות: שלוש רכבות מהירות בשעה, הנכנסות ויוצאות מההר, הלוא יגרמו לרעש, זיהום והרס הנוף, כאשר ערך הנכסים של תושבי האזור ייפגע אף הוא. ההת־נגדות של התושבים התקבלה בחלקה: המסלול הוסט כך שלא יהיה כל כך קרוב לבתים, אם כי עדיין ייראה מהם. אולם כעת הוא עובר באדמות הכפרים הערביים השכנים - כפרים שגם כך נפג־עו קשות מהקמת חומת ההפרדה והפקעת אדמו־תיהם באזורם וניתוקם מירושלים. החקלאות היא כל מה שנותר להם.

"אנחנו, אנשי בית סוריק, לא רוצים שמסילת הרכבת תיבנה על האדמה שלנו. אנחנו רואים חשיבות מכרעת בתמיכה של אנשים מהעולם בזכותנו להחליט על השימוש שייעשה באדמתנו ולתמוך בשינוי התוואי".

מעורבות של תאגידים בינלאומיים

המסלול של A1 כולל את בנייתו של הגשר הארוך והגבוה ביותר והמנהרה הארוכה ביותר שנבנו בישראל, ומצריכים שימוש בטכנולוגיות שמעולם לא נעשה בהן שימוש כאן. על כן, נערכו פניות לתאגידים בינלאומיים כולל מתכננים, יועצים, קבלנים ועוד. החברות הקבלניות כללו גם שתי חברות ממשלתיות: דויטשה-באן (DB, גרמניה) ו-Moscow Metrostroy (גרמניה). וכן חברות אירופיות כגון פיזארוטי האיטלקית. את הרשימה המלאה תוכלו למצוא באתר של מי מרוויח.

ב-2011, פרשה דויטשה באן מפרויקט קו הרכבת תל אביב-ירושלים, מכיוון שהוא עובר בחלקו בשטחי הגדה. על פי דיווח ב"דר שפיגל", אמר שר התחבורה של גרמניה, פטר רמזאור, למנכ"ל דויטשה באן כי הפרויקט הוא "בעייתי מבחינה פוליטית" וגורם להפרת המשפט הבינלאומי. בעקבות כך הודיעה החברה, הנמצאת בבעלות ממשלת גרמניה, על משיכת ידה מהפרויקט. החברה משמשת כיועצת לרכבת ישראל, ובפרויקט הספציפי הזה הם היו אחראים בעיקר על בקרת מסמכים.

הרפתקאות הנדל"ן של רמי לוי בגדה המערבית

פורסם במקור ב-Electronic Intifada, יוני 2013

ב-28 במאי 2013, הודיע טייקון הסופרמרקטים רמי לוי כי הוא מצטרף לחברה "מגה אור החזקות" לבניית קניון בהתנחלות אריאל. עיתון "הארץ" דיווח כי עלות המיזם הינה כ-100 מיליון שקל וכי בנייתו אמורה להסתיים בתוך שנתיים. כ-3,000 מ"ר של המבנה ישמשו לסניף הסופרמרקט העתידי של לוי, מתוך כ-11,000 מ"ר המיועדים להשכרה ועוד כ-5,000 מ"ר המיועדים למשרדים.

חברות ישראליות נוספות שהביעו עניין בהקמת סניפים בקניון כוללות את רשתות הביגוד קסטרו ופוקס ואת רשת חנויות הבריאות ניצת הדובדבן (חברות שכבר מפעילות חנויות בשטחים הכבושים). ללוי עצמו כבר יש סניפי סופרמרקטים בהתנחלויות הגדה, בין השאר באזורי תעשייה בשליטה הישראלית כמישור אדומים ושער בנימין, ובהתנחלויות בית"ר עלית, גוש עציון ורמות.

בדו"ח הפיננסי שלה לשלושת החודשים הראשו־

הקמת הקניון הירושלמי הינו שלב חדש במעורבותו של לוי בפעילות עסקית בשטחים. תחילתה של מעורבות זאת בסיפוק שירותים למתנחלים והמשכה בניצול כוח העבודה הזול הפלסטיני בסופרמרקטים שלו. כרגע, נראה כי הוא מפנה את תשומת לבו למיזמי בנייה גדולים על אדמה פלסטינית כבושה וניצול השוק השבוי במזרח ירושלים

נים של 2013, חברת "רמי לוי - שיווק השיקמה" הצהירה כי בכוונתה לפתוח סופרמרקט באריאל במהלך 2014 - אולם לא סיפקה פרטים אודות התוכנית לבנות ביישוב מרכז קניות. כמו כן, החברה ציינה כי תפתח סופר בענתות, אזור תעשייה שפיתחה ישראל בשטחים. ואולם גולת הכותרת בהרפתקת הנדל"ן של לוי עשויה להיות פתיחת מרכז קניות במזרח ירושלים. לוי שוקל את האפשרות של בניית קניון באתר המיועד לפיתוח מסחרי - אם תוכניתו תצלח, יהיה זה מרכז הקניות היחיד באזור של 200,000 בני אדם. נתון זה כולל 120,000 פלסטינים החיים במחנה פליטים ובשכונות כמו שועפאט, ביר נבאלה ובית חנינא, ו-80 אלף ישראלים בהתנחלויות פסגת זאב ונווה יעקב.

אסנת זגרון, הבעלים של חברת מוריה, המשווקת את שטחי המסחר בקניון החדש, אמרה ל"הארץ" כי הרעיון מאחורי הפרויקט הוא פנייה לשוק של המגזר הערבי. בקניון תהיינה מספר חנויות שיפנו לאוכלוסייה הפלסטינית, היא מציינת. למשל, רשת כלי הבית הפלסטינית A. Sbitany & Sons צפויה לפתוח במקום חנות מפעל בגודל של 1,500 מ"ר.

הקמת הקניון הירושלמי הינו שלב חדש במעורבותו של לוי בפעילות עסקית בשטחים. תחילתה של מעורבות זאת בסיפוק שירותים למתנחלים והמשכה בניצול כוח העבודה הזול הפלסטיני בסופרמרקטים שלו. כרגע, נראה כי הוא מפנה את תשומת לבו למיזמי בנייה גדולים על אדמה פלסטינית כבושה וניצול השוק השבוי במזרח ירושלים.

אין פלא אפוא, שבעבור תושבי מחנות הפליטים והשכונות של מזרח ירושלים אין אלטרנטיבה פל-

סטינית למיזם של לוי. מאז כיבוש מזרח ירושלים ב–67', הרשויות המקומיות הישראליות ומשרד הפנים הישראלי אוכפים מדיניות שכל מטרתה להבטיח את השליטה היהודית בעיר. אחת השיטות המרכזיות להבטיח את השליטה על הפלסטינים במזרח ירושלים, היא הטלת מגבלות על תכנון ובנייה: כך, רק 13 אחוז מכלל השטח של מזרח ירושלים מיועד לבנייה פלסטינית. כפי שהצהיר ארגון "עיר עמים" בדוח מ–2010: "תכליתה של המציאות התכנונית במזרח ירושלים היא לסכל בפועל כמעט כל תוכנית בנייה פלסטינית, בין אם בשלבי אישור התוכנית או בשלב מאוחר יותר של מתן היתר בנייה".

מכיוון שככמעט בלתי אפשרי לקבל היתרי בנייה מהרשויות הישראליות, פלסטינים תושבי מזרח ירושלים נאלצים בלית ברירה לבנות בלעדיהם, כאשר הם מסתכנים בהריסת בתים או בפינוי בכוח. מדיניות התכנון המפלה הזאת מסבירה את היעדרו של קניון בבעלות פלסטינית במזרח ירושלים.

רמי לוי נמצא בעמדת כוח המאפשרת לו להקים קניון ענק על "קרקע בתולית", מכיוון שהרשויות הישראליות מנעו מיזמים ומעסקים פלסטיניים את ההזדמנות להתחרות בישראליים. תוכניתו של לוי מנצלת את העובדה שלפלסטינים אין מרכזים קמעונאיים בקנה מידה גדול – השוק המשגשג של ביר נבאלה נרמס בידי החומה, ופנייה למערב ירושלים אינה אופציה הפתוחה בני רוב הפלסטינים, החיים מתחת לקו העוני.

אפשר רק לשער כי הרשויות הישראליות יציירו את הקניון של לוי כמהלך ממנו הפלסטינים יכולים רק להרוויח, אולם ישנן עובדות שחייבים לזכור. פלסטינים שייכנסו לקניון הזה לא יעשו זאת מחופש בחירה; הם יעשו זאת זאת מתוקף היותם קהל שבוי, תחת כיבוש.

החצר האחורית של שוק העבודה הישראלי

עובדים פלסטינים בהתנחלויות נמצאים בתחתית שרשרת המזון של שוק העבודה הישראלי, בכל הנוגע לאכיפת זכויותיהם. המעסיקים יודעים לנצל זאת היטב - מתשלום שכר שיכול להגיע עד לכמחצית משכר המינימום בישראל ושלילת זכויות בסיסיות, ועד סחיטתם על ידי השב"כ, לו בין היתר הם כפופים על מנת לקבל היתר עבודה. ההתנחלויות הישראליות מנהלות חצר אחורית עניפה שבה חוגגים עסקים נצלניים ורווחיים את עלויות הייצור הנמוכות על גבם של העובדים. בנוסף לעבודה הזולה ולפעילות באזורי תעשייה עם פיקוח רופף וסטנדרטים ירודים של בטיחות ושמירה על איכות הסביבה, חברות המקימות מפעלים מעבר לקו הירוק זוכות להטבות מהמדינה.

החברות הנצלניות, מצדן, טוענות שהן מעניקות עבודה לגיטימית; אך מהו המחיר של טוב הלב הזה?

נכון ל-2011, 26,831 עובדים פלסטינים בעלי היתר עבדו בהתנחלויות, ואילו למעלה מ-10,000 עבדו ללא היתר, רובם בעונת במסיק בעמק הירדן - בהם גם ילדים בני 12. מסלול תעסוקתו של העובד הפלסטיני בהתנחלויות הישראליות עובר ראשית כל דרך המינהל האזרחי, שם הוא צריך לקבל היתר עבודה (הכפוף כאמור גם לאישור השב"כ) - היתר שגם ניתן לבטלו בכל עת, אם למשל ינסה העובד לדרוש את מה שמגיע לו על פי חוק או לקחת חלק בהתאגדות עובדים, חלילה. כך גם אם הוא או מי מבני משפחתו עוסקים בפעילות פוליטית.

על פי מחקר שנעשה באוניברסיטת אל-קודס, 80% מן העובדים הפלסטינים בהתנחלויות היו מעדיפים לעזוב את עבודתם. אולם לעזוב לאן? אחרי עשרות שנות כיבוש, הכלכלה הפלסטינית אינה בת קיימא, אחוזי האבטלה בה גבוהים מאוד והיא אינה מספקת אלטרנטיבה תעסוקתית. הבחירה היא בין רעב לעבודה אצל הכובש.

מתוך דו"ח שכתב הדווח המיוחד של האו"ם בנושא מצב זכויות האדם בשטחים הפלסטינים הכבושים | ספטמבר 2012

הקדמה

1. הדווח המיוחד בנושא זכויות האדם בשטחים הכבושים חזר על בקשתו מממשלת ישראל לשתף פעולה עם מאמציו ליישם את המנדט שניתן לו מידי האו"ם. שיתוף פעולה מסוג זה הוא חלק ממחויבות חוקית בסיסית שהינה פועל יוצא של חברות בארגון, ומבטיח לדווח המיוחד גישה נוחה לחברי הממשלה, לקורבנות, לעדים ולגורמים נוספים בחברה האזרחית הרלוונטים לתפקידו.

2. על פי סעיף 104 במגילת האומות המאוחדות, בשטחה של כל אחת מן המדינות החברות צריך להינתן לארגון סמכות משפטית פעולה במידה הנדרשת למילוי תפקידיו ומטרותיו. בפיסקה השנייה של סעיף 105 במסמך, מצוין כי על נציגי האו"ם ליהנות בשטחן של המדינות החברות בארגון מזכויות ומחסינויות ההכרחיות לקיום עצמאי של תפקידם במסגרת הארגון. ההוראות הללו פורטו בוועידה אודות מערכת הזכויות והחסינויות של האו"ם, שאומצו על ידי העצרת הכללית ב-13 בפברואר 1946. כך, מקטע 22 בסעיף מס' 6, שכותרתו היא "מומחים במשימות בעבור האו"ם", רלוונטי במיוחד בהקשר זה, בפרטו את חובותיהן של המדינות החברות לשתף פעולה עם נציגים כגון הדווח המיוחד ולהימנע מפגיעה בתפקודם העצמאי בשטחן.

3. יש לציין, כי ממשלת ישראל לא שיתפה פעולה עם יוזמות חשובות נוספות של של העצרת הכללית ומועצת האומות המאוחדות לזכויות האדם בשטחים הכבושים. בין יוזמות אלו, צוות הבדיקה של האו"ם בנושא המצב בעזה, ועידת המומחים העצמאיים שקמה בעקבות צוות הבדיקה של האו"ם בנושא המצב בעזה, צוות הבדיקה העצמאי והבינלאומי בנושא המשט ההומניטרי, צוות הבדיקה של האו"ם בנושא בית חנון, ועדת החקירה בנושא לבנון, והוועדה המיוחדת לבחינת פרקטיקות ישראליות המשפיעות על מצב זכויות האדם של הפלסטינים וכלל האוכלוסייה הערבית בשטחים הכבושים.

הדפוס הזה של אי-שיתוף פעולה עם יוזמות רשמיות של העצרת הכללית ומועצת האומות המאוחדות לזכויות האדם, אמור להביא למאמץ מאורגן של המדינות החברות, העצרת הכללית, מועצת הביטחון ומזכ"ל האו"ם להשגת שיתוף פעולה של ממשלת ישראל.

4. מחקרו של הדווח המיוחד בנושא מצב זכויות האדם בשטחים הפלסטינים הכבושים בדו"ח זה, מבוסס על העיקרון הבסיסי שלפיו יוזמות עסקיות חייבות לכבד את החוק ההומניטרי הבינ"ל וזכויות אדם ככלל. עליהן להימנע מהפרת זכויות האדם של מי שחיים תחת כיבוש ולטפל בהשפעות על זכויות אדם בהן הן מעורבות. הדווח המיוחד יקבל בברכה התקשרות עם ממשלת ישראל, חברות ותאגידים הפועלים בתוך או בשיתוף עם ההתנחלויות, בהקשר לנושאים העולים בדו"ח זה.

5. הדווח המיוחד קורא להעניק תשומת לב לנ-

סיבות העגומות מהן סובל העם הפלסטיני, החי תחת כיבוש מתמשך שאין כל תחזית ריאליסטית לסיומו בעתיד הקרוב, ותחת התנאים הללו יש לאו"ם אחריות רבה לעשות כל שביכולתו של הארגון למניעת ניצולו הכלכלי, פוליטי ותרבותי של העם הפלסטיני ומשאביו הטבעיים.

השפעת ההתנחלויות על זכויות האדם של פלסטינים - עסקים

1 (96). מידע שנאסף בידי הצוות מראה כי יוזמות עסקיות התאפשרו, קיבלו סיוע והרוויחו - באופן ישיר ובלתי ישיר - מבנייה והתרחבות של ההתנחלויות. בנוסף להפרת זכויותיהם של עובדים פלסטינים, הצוות איתר פעילויות של עסקים במובן הרחב המעלות חשש להפרת זכויות אדם. בין היתר:

- אספקה של ציוד וחומרים המשמשים לבנייה בהתנחלויות ולבניית חומת ההפרדה ומתקנים דומים.
- אספקת אמצעי מעקב וזיהוי להתנחלויות, לחומת ההפרדה ולמחסומים.
- אספקת ציוד להריסת בתים ורכוש, הרס חוות חקלאיות, חממות, מטעי זיתים ועדרים.
- אספקת שירותי ביטחון, ציוד ועוזרים לעסקים הפועלים בהתנחלויות.
- אספקת שירותים ואמצעים המאפשרים את תחזוקתן וקיומן של התנחלויות, כולל תחבורה.
- בנקאות ופעולות פיננסיות שעוזרות לפתח, להרחיב ולשמר את ההתנחלויות ואת פעילותיהן, כולל הלוואות לרכישת בתים ופיתוח עסקי.
- שימוש במשאבי טבע, בייחוד מים ואדמה, למטרות עסקיות.
- זיהום, השלכה והעברת פסולת לכפרים פלסטינים.
- "לקיחה בשבי" של השווקים הפיננסים הפלסטיניים לצד הטלת מגבלות על עסקים, לרבות באמצעות הגבלות על חופש תנועה, והטלת אילוצים משפטיים ומנהליים.
- שימוש ברווחים ובהשקעות מחדש של עסקים בבעלות מלאה או חלקית של מתנחלים לפיתוח, הרחבה ותחזוק ההתנחלויות.

2 (97). עסקים המטפחים את פעילותם בהתנחלויות, ותורמים בכך להתבססותן, עושים זאת מתוך הבנה מלאה של המצב. אזורי תעשייה בהתנחלויות, כמו ברקן ומישור אדומים, מציעים תמריצים שונים כגון הקלות מס; שכירות נמוכה וכוח עבודה זול. הפעילות הכלכלית באזורים אלו הולכת וגדלה. מספר בנקים מספקים הלוואות למשכנתא והלוואות מיוחדות לבניית פרויקטים בהתנחלויות. הם גם מעניקים שירותים פיננסיים לעסקים בהתנחלויות, וכן במקרים מסוימים, נוכחים פיזית במקום.

3 (98). יש לציין, כי ישנם עסקים אשר עזבו את ההתנחלויות בשל פגישה בתדמיתם וחשש מהשלכות משפטיות.

4 (99). יצוין גם, כי ישראל מסמנת את כל מוצריה ככאלה שמקורם ב"ישראל", כולל אלו שמיוצרים, באופן מלא או חלקית, בשטחים. חברות מסוימות הפועלות בשטחים הואשמו בהסתרת מקום הייצור של מוצריהן. מצב זה מעלה סוגייה של יכולת המעקב אחר מוצרים, מצד מדינות המעוניינות לתפקד על פי מחויבויות בינלאומיות ומחוזיות. כמו כן, נוצרת בעייתיות בכל הנוגע לזכותם של לקוחות למידע. הצוות שם לב כי סוגיות אלו מועלות יותר ויותר על ידי מדינות, ארגונים אזוריים ואף כמה עסקים פרטיים.

הגז של עזה

כך ירדו המיליונים של האיחוד האירופי לטמיון

מאת ססיליה פרדה, אסיה רבינוביץ והגר שיזף, מאי 2013. פורסם במקור ב-EUobserver

"כפי שניתן לראות, אין לי חשמל בבית כרגע", אומר יוסף בשיחת סקייפ. "יש לי גנרטור שפועל על דלק, שבו אני יכול להשתמש בזמן הפסקות החשמל. אם נגמר לי הדלק, כמו למשל עכשיו, יש לי טרנספורמטור שמחובר לבטרייה של מכונית, שאיתו אני יכול להדליק כמה נורות, להטעין את המחשב הנייד או לצפות בטלוויזיה. אבל התרגלנו למצב הזה כבר. זה כבר חמש שנים ככה".

יוסף אל חילו, עיתונאי המדווח מעזה לרשת הטלוויזיה Al Etejah, מספר על החיים עם הפ־סקות חשמל.

תושבי רצועת עזה סובלים מהפסקות חשמל יומיומיות זה למעלה משמונה שנים. אל חילו הוא אחד מבני המזל אשר בבעלותם גנרטור (ושיכולים להרשות לעצמם את הדלק). רק לפני מספר ימים, הוא סיקר במסדרת עבוד־תו את סיפורם של בני משפחת דהריר - אב, אם ושלושת ילדיהם שנהרגו בשריפה בביתם.

חברת החשמל ניתקה את בית המשפחה מהז־רם, ונר דולק גרם לטרגדיה.

בעת תהלוכת ההלוויה, ניפצה קבוצת אזרחים את חלונות הבניין של חברת הפצת החשמל העזתית (Gaza Electricity distribution company) ואת שמשתו של רכב שחנה מחוץ למבנה. היתה זו מחאה אל מול מה שנתפס כקורבנות האחרונים

של הפסקות החשמל. בספטמבר האחרון, במח־
נה הפליטים אל בורייג', שריפה בנסיבות דומות
הסתיימה במותם של בן שלוש ובן שנה וחצי.
גם אז, אנשים יצאו לרחובות - באקט נדיר של
מחאה אל מול חמאס.

נושא האנרגיה בעזה הוא בעל חשיבות עליונה:
בעבור האזרחים, 1.7 מיליון שמצטופפים בשטח
בגודל 365 קמ"ר; בעבור נושא התפלת המים
וטיהורם; בעבור בתי החולים וחוליהם; בעבור
ממשלת חמאס; וכמובן בעבור אחת ההשקעות
המעטות בתשתיות בעזה: תחנת הכוח (The
Gaza Power Plant, GPP).

זהו עניין המשותף לאינטרסים עסקיים ישרא־
ליים, פלסטיניים ובריטיים, וכן נוגע ל-250 מי־

ליון יורו מכיסו של האיחוד האירופי, שנראה כי שבוזבזו באופן חסר אחריות, בלשון המעטה.

על מנת להבין טוב יותר את מהלך העניינים, עלינו לחזור ל-2006.''

החלטה פזיזה על עזרה מאסיבית

בינואר 2006, ניצח חמאס בבחירות לרשות הפלסטינית. למשך כמה חודשים, הכאוס שלט באזור. הקהילה הבינלאומית חיפשה דרך להמשיך בתוכניות הסיוע תוך הימנעות ממשא ומתן עם מי שמדינות רבות מחשיבות כישות טרור.

"באותו הזמן, האפיקים הפוליטיים היו חסומים, לא היתה שום אפשרות לשיתוף פעולה עם הממשלה. עבורנו, זה היה בסיסי לעזור לאנשים בלי לעבור דרך חמאס", אומר מיכאל דוקרטי, מנהל הסניף הישראלי, הפלסטיני והירדני של EuropeAid, יחידת הפיתוח של הנציבות האירופית בבריסל.

ביוני 2006, אירעה חטיפתו של גלעד שליט. בתגובה, ישראל הפציצה את תחנת הכוח בעזה; תחנה שסיפקה כ-30 אחוז מתצרוכת החשמל באזור, ושהריסתה יצרה סיכון מיידי למשבר הומניטרי.

האיחוד האירופי סיפק סיוע חירום, על מנת שגנרטורים של בתי חולים ומשאבות מים יוכלו לפעול. כמו כן הוצג מנגנון שיאפשר רכישת דלק על מנת שתחנת הכוח תוכל לשוב ולייצר חשמל. "לא היתה לנו כל ברירה. אין מספיק צינורות מישראל ומצרים, ואלה שכבר יש לא עובדים היטב", אומר דוקרטי.

הטמעת המנגנון הזה היתה נתונה תחת פרוטוקול מאובטח, כאשר רואי חשבון אירופאים נוכחים בכל שלב של תהליך אספקת הדלק. "כל שלושה שבועות קיבלנו את החשבון. אז בדקנו האם הסכום מתאים במדויק למה שנעשה בתחנת הכוח, על פי הרישומים שלנו. בשלב הבא, בריסל שלחה את התשלום לחברת דור אלון. אנחנו מעולם לא היינו בקשר עימם", אמר מקור שהיה מעורב בתהליך. "בעבור כל יורו שהולך לסיוע, יש יורו שהולך לרואי החשבון", הוסיף המקור, בנוגע לסידורי הביטחון.

השאלה האם מודל הסיוע, עליו הוחלט בחיפזון, צריך היה להמשיך כך זמן כה רב, היתה שנויה במחלוקת. ראשית כל, האיחוד האירופי מעולם לא יזם מכרז או חתם על חוזה עם דור אלון לאספקת הדלק. הוא פשוט התבסס על החוזה בין החברה הישראלית והרשות הפלסטינית. איש בבריסל לא ראה את החוזה.

אם מישהו הביע עניין, הוצג בפניו חוזה ישן שלא חודש. לדברי דוקרטי, זוהי אחת הסיבות שבגינן הופסקה התוכנית.

חשמל יקר המציאות

הסיבה שבגינה תחנת הכוח בעזה מעולם לא עבדה במלוא יכולת תפוקתה, טמונה בעיקר בכך שהנזק שנגרם מההפגזות ב-2006 מעולם לא שוקם במלואו. רק שלוש מבין שש הטורבינות הנן בנות הפעלה.

המשלוח השבועי של הדלק הוגבל על ידי ישראל ל-2.1 מיליון ליטר (בעוד הדרישה היא ל-600 אלף ליטר ליום). הדלק שמובל מישראל גם עוכב באופן קבוע במחסום עקב "שיקולי ביטחון", מה שמנע מתחנת הכוח לעבוד באופן שוטף.

כמעט כל מי שמתגוררים בעזה יכולים לנקוב

בכמות הצריכה האזורית במגה-וואט. רשת החשמל מפיקה בסך הכל 167 מגה-וואט מתוך דרישה משוערת של לפחות 300 מגה-וואט. תחנת הכוח, שאמורה להפיק 140 מגה-וואט, מפיקה בפועל רק בין 30-60 מגה-וואט. המחיר שגובה התחנה בעבור החשמל גבוה פי 4-7 ממחיר האנרגיה שמגיעה ישירות מישראל או ממצרים (2.3 שקל לקילו-וואט לעומת 0.56 ו-0.32 מישראל וממצרים, בהתאמה).

אולם שמירה על מקור אנרגיה בבעלות פלסטינית הינה עניין אסטרטגי, על אף שלמעשה הוא מונע בידי אינטרסים פרטיים.

דומיננטיות של אנרגיה

תחנת הכוח בעזה (Gaza Power Generating Private Ltd Co - GPGC), אחת התוצאות של הסכמי אוסלו ב-1990, היתה אחת מספינות הדגל של הפרויקטים במדינה הפלסטינית העתידית ושלב בדרך ליצירת אנרגיה עצמאית.

המתקן נבנה בין 1990 ל-2004 ותוכנן להתבסס על גז (עקב הקירבה למצרים ומשאביה והעובדה שהתגלה גז טבעי מול חופי עזה ב-1990). חברת בריטיש גז ביצעה מעט סריקות בשדות הגז, אך לא מעבר לזה.

כמו כן בשנת 99', קבוצת משקיעים פלסטינים שנמלטו מלבנון ב-48' (The Consolidated Contractors Company - CCC), המקורבת לבריטיש גז, שיכנעה את החברה האמריקאית "אנרון" להשקיע בבניית תחנת הכוח בעזה.

המשקיעים דיברו על "capacity payment" של כ-2.5 מיליון דולר בחודש, כלומר הרשות הפלסטינית צריכה לשלם "שכירות" חודשית לחברת החשמל הפלסטינית (Palestine Electric Company-Pec), בעלת התחנה - בין אם 140 מגה-וואט שהיא אמורה לספק מיוצרים ובין אם לאו.

חברת החשמל הפלסטינית היא חברה פרטית הרשומה בשוק המניות של שכם (ב-2002 אנרון הוחלפה ב"מורגנטי", חברת לוויין של CCC). הרווחים שלה הנם יוצאי דופן: ב-2006 עמד הסכום על 7.4 מיליון דולר, וב-2008 - על 6.3 מיליון דולר.

בנוסף לכך, CCC עומדת להרחיב את שליטתה על מגזר האנרגיה. חלק מאנשי החברה הנם חברי הנהלה בקרן ההשקעות הפלסטינית (PIF), חברת השקעות פלסטינית שנוסדה תחת יאסר ערפאת (שיועצו הפיננסי באותה התקופה, מוחמד ראשיד, היה מנהל PIF). ל-PIF יש גם מניות במרינה של עזה, קונסורציום שבבעלותו עתודות הגז מול חופי עזה. אותם האנשים מידברים עם הרשות על בניית (Palestinian Power Generating Company (PPGC, תחנת הכוח העתידית בגדה המערבית, הממוקמת בג'נין, שאמורה אף היא לפעול על גז.

עסקת הזהב של דור אלון

הצד השני של הסיפור, ההיסטוריה של ספקית הדלק הישראלית "דור אלון", סבוך במידה דומה.

גם היא קשורה בהסכמי אוסלו. מדובר בחברה קטנה שנוסדה בידי מספר קיבוצים ב-1989, נרכשה ב-93' על ידי איש עסקים בעלייה, דיוויד וייסמן, וזכתה לבלעדיות על הפצת דלק בעבור הרשות הפלסטינית ב-94'. "נציגי דור אלון נסעו לאוסלו וערכו מו"מ ישיר עם ערפאת ומוחמד ראשיד", אמר הנציג לשעבר של דור אלון בעזה, מאמון אל חוזנדר.

מוחמד ראשיד, יועץ כלכלי לשעבר של ערפאת שנמלט ללונדון, עמד למשפט ברמאללה ביוני 2012 בעוון שחיתות ושימוש פסול בכספי ציבור.

נראה כי היו אלה יחסיו של ראשיד עם חברת תובלת הדלק שפר לוי (ששותף בכיר בה הינו קוקו עובדיה, איש עסקים ישראלי בעל קשרים קרובים לשירותי הביטחון הישראליים והפלסטיניים, שהורשע ב-98' בהונאת מס על דלק והינו הבעלים של מועדון קוקו בראשון לציון), שפתחו את השוק בעבור דור אלון - ולצורך העניין בעבור כל הגדה ועזה; שוק שהיווה למעלה מ-39 אחוזים מהמכירות השנתיות של דור אלון (ב-2005, מקור: הדוחות הציבוריים השנתיים של דור אלון), מספרים כה גבוהים, עד כי בכל פעם שהחברה מציגה אותם היא חוזרת ואומרת: "אנחנו תלויים במכירות לרשות הפלסטינית. אם המכירות הללו ייפסקו, יהיו לזה אפקט שלילי בעבור דור אלון בישראל".

מדובר אם כן בשוק שבוי.

ב-2006, דברים החלו להשתנות, וחברה מתחרה, פז, השתלטה על השוק של הגדה, בעוד דור אלון נשארה עם השוק העזתי. המכירות לגדה הצטמקו ל-14 אחוז בלבד ממה שהיה ב-2007. בשנה זו, האיחוד האירופי רכש דלק בשווי 75,559,237 יורו מדור אלון.

על פי הגירסה הרשמית, דור אלון שמרה על השוק העזתי משום שבבעלותה היה הצינור שאיפשר את מעבר הדלק דרך מחסום נחל עוז.

אולם זהו הסבר חצי משכנע לאור העובדה שב-2010 מסוף נחל עוז נסגר על ידי ישראל, ודור אלון השתמשה במקום זאת במסוף כרם שלום - היכן שמעבר הדלק מתבצע ממשאית למשאית.

בתוך כך, דור אלון השקיעה בשוק הגז, הרחיבה את השקעותיה בקמעונאות ובשוק המזון (פיצה האט, קנטאקי פרייד צ'יקן, בתי הקפה של סגפרדו ועוד), ופתחה סופרמרקטים בעזרת חברת-הבת הריבוע הכחול (שנרכשה ב-2003).

בצדו השני של האוקיאנוס האטלנטי, דיוויד וייס־מן הקים את דור אלון-ארה"ב בדאלאס, טקסס (2000). זוהי חברת הדלק הישראלית הגדולה ביותר בארה"ב, אשר קנתה את החברה האמריקאית TotalFina ובעלותה רבים מבין בתי הזיקוק שלה.

על אף שכמה מיליוני יורו אינם כה משמעותיים בתחשיב הכללי של חברה בינלאומית כמו דור אלון, אי אפשר להתעלם מכך שהעיסקה עם הרשות היתה מלאכת מחשבת, ושהמימון המתמשך של האיחוד האירופי הניב עבורה רווחים משמעותיים.

"מתנה" לרשות הפלסטינית

כאשר האיחוד החליט לרכוש דלק מהרשות הפ־לסטינית ב-2006, איש לא חשב על נושא שהפך למכשול של מיליוני יורו בצד העיסקה: מיסים על הדלק.

מאז החתימה על פרוטוקול פאריס ב-1994, יש הסכם העברות מס בין ישראל לרשות, בשם Clearance Revenues. אף על פי שהרשות קונה מחברה ישראלית, זוהי הרשות עצמה שמחויבת למע"מ ולמסים, ולא האוצר הישראלי.

אבל אז המסים קפצו ללמעלה מ-50 אחוז - יותר ממחצית מהסכום שהאיחוד העביר לדור אלון נכנס לקופת הרשות.

בעת שעומתה עם המצב, באביב 2009, מי שהיתה אז נציבת האיחוד האירופי ליחסי חוץ, בניטה פררו

וולדנר, קראה לישראל למכור את הדלק ללא מסים על המסים, כרכישה הומניטרית.

ישראל טענה כי ההסכם הוא מסחרי - לא הומניטרי.

הסיבה לסירוב ברורה: ישראל משתמשת בהסכם המסים כמנוף פוליטי, על ידי חסימת תשלומים (כמו ב-2011 בעת שיחות הפיוס בין חמאס לפתח). אפילו יותר מביך מכך, בסוף שנות ה-90 העיתונאי רונן ברגמן חשף כי הכסף מה-Clearance Revenues הועבר לחשבון סודי שרק לערפאת, מוחמד ראשיד ואבי מתן (שותפו של קוקו עובדיה), היתה גישה אליו.

על פי מקור אחד, החשבון בבנק לאומי בתל אביב עדיין קיים, לפחות טכנית. לא ברור על שם מי הוא רשום.

כאשר נשאלו על מה יצא הכסף (למעלה מ-125 מיליון יורו בסך הכל, על פי החישובים שלנו), ענה דובר הרשות הפלסטינית, חסן ח'טיב, כי אין פרטים על התשלומים של הClearance Revenues ומשום שכך אין כל אפשרות לברר זאת.

הכסף, ככל הנראה, הגיע ל"תקציב הכללי".

הצד הישראלי, מצדו, דיווח לנו כי פרטי ה-Clearance Revenues הינם "סודיים".

לדברי דוקרטי, אירופה היתה מודעת לליקוי מן ההתחלה. "לא חשנו בנוח עם התוכנית לטווח הארוך. זוהי אחת הסיבות שהפסקנו. במובן מסוים, אנחנו אכן יכולים לומר כי היתה זו מתנה".

אחרי אירופה

ב-2009 , תשלומי נציבות האיחוד הגיעו לקצם.

הרשות הפלסטינית מאסה בכך שמטה לחמה הולך לעזה וביקשה את הפסקת ההסכם. המנגנון נותר פתוח עבור תורמים עד 2010 (גרמניה למשל תרמה 20 מיליון יורו).

תושבי רמאללה קיבלו את החדשות בשמחה.

"הכסף שיועד לתחנת הכוח עבר כעת לנזקקים ביותר", אמר חסן ח'טיב. "משום שכאשר אתה משלם בעבוד חשמל, אתה משלם יותר לעשירים מאשר לעניים - משום שהם אלו שמשתמשים ביותר חשמל".

שר האנרגיה מטעם חמאס, עומר חיטנה, אומר אף יותר מכך: "אם אתה משלם בעבור שריפת דלק, עדיף כבר שתשרוף יורו".

לאחר חמש שנים של תמיכה טכנית ובזבוז של יותר מ-250 מיליון יורו, המשלחת השאירה את האזור בידי הקרבות בין פתח לחמאס, ואת העזתים עם משבר אנרגיה חמור.

ב-2010, חמאס החל לנסות להפעיל את תחנת הכוח בעזרת דלק שהובל דרך המנהרות. למשך שנה אחת, מצרים סיפקה את הדלק. אבל אז שלטונו של חוסני מובארק הופל. הדלק המצרי מסובסד, והממשלה החדשה אינה מחויבת לסבסד את השוק העזתי. ב-2012, תחנת הכוח בעזה היתה במצב תמידי של פעילות מקוטעת וחלקית.

כיום, חלק מן הדלק מסופק בידי קטאר, חלקו עדיין מוברח דרך המנהרות, בעוד אינספור מפגישות המשא ומתן בין ישראל לפסטינים התחילו והפסיקו סביב נושא ניצול שדות הגז הטבעי מול עזה - שיכול היה להביא לעלות נמוכה יותר בעבור תחנת הכוח.

Kvinna till Kvinna